

Posuny britských bezpečnostních zájmů po skončení studené války

Jiří Šedivý

Význam Velké Británie je určen tím, že je tradiční mocností s velkými diplomatickými zkušenostmi, stálým členem Rady bezpečnosti OSN a vlastníkem nezávislého jaderného odstrašovacího potenciálu. Britské zahraničněpolitické a bezpečnostní zájmy byly po druhé světové válce přirovnávány ke třem vzájemně propojenými kruhům, a to v pořadí důležitosti: britská říše a Společenství; „zvláštní“ transatlantický vztah s USA; Evropa. Během posledních 50 let britská říše zmizela a Velká Británie definitivně ztratila svou pozici globální mocnosti. Podíl této země na světovém obchodu klesl z 11,5 % v roce 1948 na 4,9 % v roce 1994.¹

Konec studené války s sebou přinesl i posuny britských bezpečnostněpolitických zájmů:

1) Došlo k *oslabení transatlantického kruhu*, a to zejména z důvodů:

- a) poklesu významu Evropy v hierarchii zájmů USA,
- b) růstu významu znovusjednoceného Německa jako strategického partnera Spojených států v Evropě,
- c) sporů USA s evropskými spojenci (zejména s Velkou Británií a s Francií) o způsobech řešení krize v bývalé Jugoslávii.

2) Došlo k *posílení evropského kruhu* nejen z důvodů uvedených v bodě 1 a–c, ale rovněž i v důsledku:

- a) americké podpory vytvoření „evropské bezpečnostní identity“ (ve smyslu znění Maastrichtské smlouvy), a to i za rámec „evropského pilíře“ NATO;
- b) růstu absolutní i relativní váhy Německa v Evropě;
- c) konvergence bezpečnostních zájmů Velké Británie, Francie a jižního křídla NATO v „pásu nestability“ Maghreb–Írán, který je vnímán jako možný zdroj budoucího ohrožení Evropy.

3) Byly *nově definovány „obránné role“* pro britskou armádu:

a) domácí obrana zahrnuje vojenskou pomoc britské civilní moci, včetně protiteroristických operací v Severním Irsku (v roce 1994 zde bylo umístěno 19 000 britských vojáků), dále ochranu vzdušného prostoru, teritoriálních vod a zachování nezávislého potenciálu odstrašení na strategické a substrategické úrovni;²

b) operace v rámci NATO, tj. spadající pod článek V Washingtonské smlouvy;

c) operace „mimo oblast“, tj. mimo oblast NATO, tedy kdekoli je konfliktem ohrožena evropská bezpečnost či „legitimní“ britské zájmy (devět milionů Britů žije v zámocí, 14 závislých území, obchodní trasy – export tvoří 25% podíl na hrubém domácí produktu Velké Británie, což je dvakrát více než v případě Japonska nebo USA), v místech, kde je nutné vojensky podpořit mezinárodní pořádek a humanitární principy.³

Současná evropská politika Velké Británie se kromě konkrétních důvodů uvedených v bodě 1 a 2 řídí obecným imperativem: posílit britský vliv na vytváření systému evropské bezpečnosti a zároveň zabránit federalizaci evropské obrany v rámci Evropské unie (jak předpokládá Maastrichtská smlouva).

Dne 1. března 1995 vydala vláda memorandum k britské pozici v obranných otázkách Evropy,⁴ které obsahuje směrnice k mezivládní konferenci Evropské unie v roce 1996. Dokument zdůrazňuje především:

1) *Základní význam NATO pro zachování transatlantického pouta a teritoriální obranu členů Severoatlantické aliance.*

2) *Nutnost posílení funkčního potenciálu evropské bezpečnosti prostřednictvím Západoevropské unie, a to pro úkoly v rámci, ale zejména mimo rámec NATO (peacekeeping, humanitární intervence). Dokument navrhuje vytvořit orgán v rámci Západoevropské unie, který by byl složen z hlav států a vlád členů, pozorovatelů a přidružených členů Západoevropské unie. Zmíněný orgán by měl hlavní odpovědnost za formulování obecných směrnic pro kolektivní vojenské akce Evropy. K tomuto účelu bude nutné vybudovat plánovací, velitelské a kontrolní kapacity Západoevropské unie, „kompatibilní, ale ne kompetitivní“ s kapacitami NATO. Klíčovým elementem k dosažení nového uspořádání má být realizace iniciativy Combined Joint Task Force. Dále se v memorandu hovoří o nutnosti zvýšit evropský podíl na aliančních nákladech.*

3) *Zásadní zachování mezivládního charakteru evropské obrany a bezpečnosti.*

Hlavním poselstvím tohoto memoranda je zřejmě de facto odmítnutí maastrichtské koncepce integrace obrany a bezpečnosti do „pilíře“ Evropské unie. Memorandum je tedy prozatímním vrcholem posunu britské bezpečnostní politiky směrem k Evropě a k Západoevropské unii, který byl odstartován závěry bruselského summitu NATO v lednu 1994 (viz britské bezpečnostněpolitické zájmy uvedené v bodě 2 a).

Zároveň Velká Británie prohlubuje bezpečnostní spolupráci s Francií. Tento posun potvrdil summit v Chartres v listopadu 1994. Konkrétním výsledkem tohoto summitu je rozhodnutí o vytvoření společného leteckého (proto)štábu – Francouzsko-britské evropské letecké skupiny, první bilaterální struktury tohoto druhu. Skupina je otevřená „evropským partnerům“. V Chartres byla zveřejněna společná iniciativa k vytvoření a podpoře „afrických intervenčních sil“.⁵

Politika Velké Británie vůči střední Evropě je v zásadě dvojkolejná. Ve věci rozšíření ES/EU o nové demokracie střední a východní Evropy určila britskou pozici ještě M. Thatcherová. Její požadavek na rychlou integraci těchto zemí je interpretován jako součást taktiky brzdění procesu prohlubování evropské integrace. Současná vláda v podstatě pokračuje v této politice.

Ve věci rozšíření západních bezpečnostních struktur je Velká Británie mnohem opatrnější. V letech 1993–1994 podepsala memoranda o porozumění s řadou zemí bývalého sovětského bloku, včetně České republiky, která umožňují dvoustrannou bezpečnostní spolupráci (společná cvičení, výchovu kádrů, podporu rozvoje demokratických vojensko-civilních vztahů). Velká Británie je však proti „předčasnému“ rozšíření NATO. Zdůrazňuje nutnost brát ohled na vnitropolitickou situaci Ruska a zabránit vytvoření nových dělicích čar v Evropě. Britové se dále obávají zředění vnitřní soudržnosti a akceschopnosti Severoatlantické aliance. V neposlední řadě hrají v britské (o)pozici rozšiřování NATO roli náklady, které budou spojené s integrací nových zemí. Velká Británie podporuje evoluční přístup prostřednictvím rozvíjení programu Partnerství pro mír.⁶

Tradičním dilematem Velké Británie dvacátého století je nerovnováha mezi zdroji, které je země ochotna investovat do své bezpečnosti, a závazky, které na sebe bere. I přes skutečnost, že po skončení studené války nepocituje vojenské ohrožení, udržuje si jednu z nejkvalitnějších armád světa. Z charakteru britských závazků a zájmů vyplývá důraz, kladený na potenciál projekce moci a flexibilitu (55 000 vojáků všech tří složek a 80 bojových letounů je vyčleněno pro síly rychlé reakce v rámci NATO).

Ani Velká Británie se po roce 1989 nevyhnula obecnému trendu snižování stavů ozbrojených sil a nákladů na obranu, i když postupovala méně dramaticky než řada jiných členů NATO. Její rozpočet na obranu pro rok 1993 činil 3,7 % hrubého domácího produktu (průměr NATO byl 2,8 %). V absolutních hodnotách se Velká Británie pohybovala na 4. místě za USA, Francií a Německem. Na rok 1995 je rozpočet projektován ve výši 3,2 % hrubého domácího produktu.

Výše řečené svědčí o tom, že si Velká Británie chce i nadále udržet svou dosavadní pozici aktivní střední mocnosti s globálními závazky a zájmy a – řečeno slovy D. Hurda – „s rozvinutým smyslem pro odpovědnost.“ Na druhé straně některé posuny britské politiky zejména v oblasti evropské bezpečnosti napovídají, že si je vědoma mezi své bezpečnostní a obranné nezávislosti.

¹ Viz The Economist, 25.–31. 3. 1995, s. 48.

² Veškeré britské jaderné síly jsou vyčleněny pro NATO, ale zároveň zůstávají pod kontrolou britské vlády, která rozhoduje o jejich užití (samostatněm či v rámci NATO). Srov. např. British Defence Policy 1990–1991. MOD London 1991, s. 10. UK Defence Strategy; A Continuing Role for Nuclear Weapons? Projev M. Rifkinda v Centre for Defence Studies, King's College London, 16. 11. 1993.

³ Viz Defending our Future: Statement on the Defence Estimates 1993 (vládní White Paper). MOD London, červenec 1993.

⁴ Srov. Memorandum on the UK Government's Approach to the Treatment of European Defence Issues at the 1996 Inter-Governmental Conference. House of Commons London, 1. 3. 1995. Atlantic News, 15. 3. 1995.

⁵ Viz A France-UK Air Command. The International Herald Tribune, 19.–20. 11. 1994. Viz též Isnaj, J.: Paris et Londres renforcent leur coopération militaire. Le Monde, 19. 11. 1994.

⁶ Srov. např. Statement on the Defence Estimates 1994 (vládní White Paper). MOD London, duben 1994, s. 13–14. Viz též Greenwood, D.: The Post-Cold War Politics of „Muddling Through“. In: Enjeux Atlantiques, No. 9, červen 1994. Viz rovněž Hogg, D.: Central Europe: The New Security Relationships. RUSI Journal, srpen 1994.